

Володимир Кульчицький

**ЗБІРКА
ОПОВІДАНЬ
І ДУМОК**

—
БЕРЛІН 1923
Власним накладом
—

.. - Всі права застережені. . -
Copyright by
Volodymyr Kulčuckij, Volove.

Друковано в друкарні
Börsenbuchdruckerei Denter & Nicolas, Berlin.

Ренеґат.

В офіцерській харчівні NN полку, котра міститься в хижі Івана Дорчинця на східнім фронті в Карпатах, нині дуже весело. Молоді офіцери та їх командант оживлено бесіднують, бо одержали із Пешта остатнє число газети „Peztí Hírlap“, в котрій пише якийсь статистик і учений в воєннм ремеслі, що війна скінчиться в скорім часі. Російські війська будуть змушені капітулювати, зложити зброю, а хоробра мадярська армія помашерує в Москву й подиктує там варварам „Мускам“ мир.

Командант гонвед-марш-баталіона капітан NN кинув з великої радости шапку в гору, встав з лавки з повним бокалом вина в руці й крикнув: „Eljen magyarorszag, terem tete kutja orosz muszka!“ А єго компаніони офіцери открикнулися голосно: „Eljen, Eljen!“ і випорожнили свої чаші до самого дна. Почався веселий розговор. Лейтнант de Nagy, адютант баталіона, молодий двадцятичотирохлітній легінь, зі своїм

товаришем зі школьної лавки, хорунжим (засльощом) Брауном, сидять тай про щось бесідують.

„Чуєш, Браун!“ говорить Nagy: „наш капітан — то добрий патріот, слово чести добрий, хотяй і Русин. Яб не проміняв єго й за трох Маляр!“

„Правду кажеш, брат,“ одповів Браун.

В тім відчинилися двері і в кімнату ввійшли два малярські жандари, які пхали перед собою застрашеного газду в білім сіраку і в обірваних постолах.

„Що се?“ — звідав капітан, тай піднявся зза столу.

„Доношу послушно, то шпіон, котрий молився з руської книжки, надрукованої в Київі,“ — одповів ермістер.

„Гм, із руської книжки, надрукованої в Київі,“ — сказав капітан. „Так на вербу з ним, повісити!“ тай показав жандармам на шию, та на двері.

Жандарми вивели застрашеного селянина з хижі.

Коли єго вивели із кімнати, встав з кресла оберлейтнант Гавелка, родом Чех, і попросив несміло: „А може він не винен?“

— „Що не винен?“ одозвався капітан і поморщив брови. „Руські книжки з Київя, прошу!“ І оберлейтнант Гавелка замовчав.

В мінуту пізніше висіло тіло нещасного селянина на вербі, недалеко від військової квартири.

В маленькій світлиці слабо-слабо світить огонь. На середині кімнати коліска, а коло коліски сидить молода жінка, колише плачуче дитя і через сльози приговорює:

„Цить, не плач, Марійко! Тато у Бога. Він праведник, він і нам випросить щастя у Бога, та долю для тебе, бідна сирітко!... Цить! Цить!... Він за правду, за свободу помер... А-а-а... люляй, люляй, а-а-а“...

І, о чудо, дитина усміхається в сні... Тільки нещасна жінка, вона не може спати, вона думки думає... А думки її чорні, як хмара!

Хто буде про них дбати? Хто пригоду-бить малу дитину?

І нерухомо просиділа до рана.

Вона збожеволіла.

В квартирі панна капітана NN темно. Пан капітан спить сном блаженних, і сниться йому золотий хрест заслуги, сам Tisza Piszta припинає йому на груди. Нараз дивиться, то не Tisza, то селянин, котрого він нині приказав повісити, а хрест, то не хрест, то — шнур. Холодний

ціт обливає пана капітана, і він просипається. „Іване!“ кричить на свого слугу, „засвіти світло й подай рому!“

Львів, 5. II. 1921.

Сон.

Я лечу, піднімаюся тисячі тисяч кілометрів ввєрх. Мій провідник щось неопреділене: не то дівчина, не то молодий парубок. Крила у него золоті, а лице так і сяє. Чи я маю крила, сего не знаю, тільки чувствую, що піднімаюся щораз вище й вище. О, як мені добре, як солодко! Здається нема у мене журби. Дивлюся в долину: о диво! Виджу цілий світ. Виджу Київ, Прагу й інші міста. Виджу як у Львові Поляки ведуть молодого сина Руси на розстріл. Йде він гордо умерти за свободу. Відділ остановився; чути коротку команду, роздається вистріл, — і молодий герой звалився; кров із него бухає вгору. Брр... Мені стало холодно, більше дивитися не можу. Вдруг стоп і я на землі. Дивлюся з захопленєм. Всюди, де кину оком, рожі, цвіти, дерева, видаючі з себе чудесний аромат. Назв їх не знаю, навіть ніколи чогось подібного не видів і не чував. Деревя рожеві, як

любов; інші знова голубі, як небо, то знова червоні, як кров. Всі краски позбрані гармонійно, ніби який артист укладав, а се все, то природа. І почав я думати, де я? Чи на небі? І мені зробилося так солодко, солодко, так чудно...

В тім мій спутник перервав мої думки, взяв мене ласкаво за руку і повів. Я зібрав на відвагу. „Хто сеї — не знаю,“ говорю я ему: прошу: розкажи, де (ми) й що то все значить?“ — „Ти на другому світі,“ одержав я відповідь. „На світі радості. Люде на вашій землі називають сеї світ Марсом і стараються різними засобами ще за життя сюди дістатися. Але то надаремне. Ніхто, хто живе на землі, не дістанеться зі своїм земним тілом сюди. Тут місце лише для душі. Твоє тіло теж зісталося на землі, а тільки душа твоя тут.“

Балакаючи так, йдемо через розкішний парк, а коло нас проминають люде. Всі вони розкішно одягнені в туніки золотисті, срібlistі або шовкові. У кожного крила. В срібlistій річці купаються дівчата, своїми красними руками довають золоті рибки, мечуть їх знову в річку, сміються так весело, весело...

Раптом мій спутник зупинився і я інстинктивно з ним. Близько річки стоїть

громадка людей і про щось жваво розсуджує. Підходимо ближше. Дивлюся, кождий з них із сивою бородою, а на голові брилянтова зізда, котра блистить і видає з себе тисячі промінів. „Согрішив я,“ каже один старик зпоміж них. „Але я був великий фантаст, забув про розділ між теорією і практикою. Ще раз заявляю: теа суфра, теа тахіша. Єслиб я міг то все направити, не революція соціяльна, але еволюція.“ І я вмить пізнаю, що той бесідник, то Маркс. Дивлюся на других: Толстой, Лассаль, Саламон цар Юдейський, Аристотель, Сократ, і я інстинктивно кланяюся, але вони не відповідають на мій поклін, а спутник мій потягнув мене за рукав. Йдемо далі. Минаємо знова сади, парки; над нами літають птиці, котрі щебечуть і свищать, кожда инакше, і сей спів зливається в одну мелодію, щось подібного до „Слава во вишних Богу!“ Через девілька хвилин приходимо перед прекрасний павільон, постановлений з рожево-блакитної маси, подібної до мармору.

По опалевих сходах входимо в величаву залю. Заля освітлена огниками подібними до зірок. Полуколесом стоять лавки з білої, як алябастер кости. Місця на лавках усі заняті. На трибуні, окрашеній рожевими вінками, стоїть чоловік в туніці, опоясаний

рожевою шарфою; на голові у нього лавровий вінок.

„Брати!“ — говорить він: „дивіться, що твориться на тамтім світі, з котрого ми походимо. Великий могутний славянський народ пропадає, гине. Хорвати возстають проти своїх найблизших братів Сербів, і не хочуть із ними разом жити, бо кажуть, що у них більша культура. Поляки угнетають галицьких Русинів, своїх братів. Мої брати Чехи роздробилися на много партій, забули вже на неволі ярмо. Одна партія против другої, а вдобавок Всемогутній покарав їх недобрими славянськими і другими сусідами. Деякі Болгари ще й до днеська думають, як би отомстити Сербам. В Подкарпатській Русі мадярони, приверженці Куткафального, тероризують Славян. Дорогі брати! Тепер, коли Славяне моглиб бути панамі цілого світу, як би зєдинилися, то вони спорять, та сваряться між собою. Де двоє Славян зійдуться, там зараз дві партії, дві думки, ба до того зараз ще й ворожі.“ — „Правда, правда!“ обізвалися голоси в залі. „Скажи мені, хто-то такий?“ питаюсь мого слутника. — „То славний Чех Шафарик,“ дістаю у відповідь, „він направду любив свою Батьківщину.“ Позираю лучше і пізнаю Пушкина, Пазяницького, Тургєнєва, Словацького, Міцкевича, Шевченка, Франка, Петра

Великого, Духновича і багато других великих славянських мужів.

Я хотів уже теж щось сказати, але мій спутник, як би знав мою думку, показав мені пальцем на рота й сказав: „Мовчи!“ і скоро за рукав витягнув мене із залі. Йдемо далі. Через хвилину приходимо перед гору, засаджену виноградом і всякими чудесними овочами, яких я від роду не бачив. Під горою стоїть Мойсей, Христос, Магомет, Лютер, Буда, Уїклев, а в середині них Гус.

Я інстинктивно зупиняюся, а мій спутник тоже, і при тім низько уклонилися.

„Здоров будь мандрівнику!“ каже Гус. „Хочеш послухати, про що говоримо?“ і, не чекаючи відповіди, продовжував: „Зле діється на тамтїм світі. З наших наук учинили собі люде торговлю. Всюди инакше коментують нашу науку, так як кому потреба, а всі забули ті прекрасні 10 заповітів і на слово: „люби ближнього, як себе самого.“ На тім обірвав і всі зачали підноситися вгору мабуть на якусь нараду. На мене не звертали більше уваги, а я боявся і пальцем ворохнути. По відході святих мій спутник почав уноситися в повітря, і я з ним. Перслетіли ми море і спустилися в долину. До тепер в мому серці було блаженство, але те, що я тепер побачив, не можна описати. Страх великий

охопив мене. Відкчу: в садку сидить куна Мадярів. Святий Стефан, король мадярський, сидить і плаче, а Арпад з найкеними вусами махає великою мачугою, в сторону якогось-то смока чи иншої драки, котрий літає вгорі і має на собі корону з написом „Divide et impera“ і котрий хоче спуститися межі Мадярів. Але Арпад так грізно вимахує мачугою, що той не має на се смілости. Придивляюся ближше і пізнаю: то не смок, а бувний австрійський цар Франц Йосиф I, той самий, котрий з графом Stürgkh-ом мучив і вінав Славян. „Що се?“ питаюся у свого спутника. „Се Франц Йосиф Габсбургі хоче дістатися то між Німців, то між Мадярів, но вони єго не хотять прийняти. Мадяри кажуть: ти німецький, а Німці: ти мадярський. І він так буде літати по віки-вічні і страждати за свої злочини. При тім рознісся в воздуху розпачливий крик: *Habsburger können nur Europa retten!* То Франц Йосиф так заверещав і полетів знова в бік Німців, щобн їх непокоїти. Відпочив Арпад, плюнув в бік одлетівшого і поклав свою мачугу на землю. І я не витримав і крикнув:

„Се за Галергоф! За 60.000 повішених Галичан Русинів!“ — і проснувся.

Боже, спаси від такого сну!

В Тиннові, 3. V. 1921.

Соціяльне питанє.

Сьогодні в Стокгольмі велике свято. Всі держави згодилися прийняти участь у нарадах, на яких має бути вирішена справа соціяльного питаня. В прекрасній залі, завітчаній квітами, зібралися найвизначіші представники всіх держав. Англійський премєр міністрів, як найстарший віком, відчинив збори.

„Панове!“ говорить він: „В день такого великого свята припала мені честь відкритя сьогоднішньої найславнійшої, яка тільки коли в світі відбулася, наради. Одно тільки скажу, що соціяльне питанє, то не тільки питанє хліба, то питанє всіх питань, то питанє, вирішенє котрого дасть світови вічне щастя і мир. Се вирішенє питанє припинить усякий шовінізм між всіма народами. Я певний того, що ми всі розуміємо важність хвилини, тому я здержуюсь від довгих слів і передаю панови Улянову, яко представникови комунізму, голос.“

Тут піднієся з лавки досить ще молодий чоловік, в гарному платію і почав говорити. Він говорив довго, довго, майже дві години. Він старався переконати всіх, що тільки диктатура пролетаріяту зможе вирішити соціяльне питанє. Він кождих п'ять хвилин поклицувавсь то на Маркса, то на Енгельса, но доказати сего не міг. При кінці своєї

бесіди сказав: „Панове! Я пропоную запровадити в цілім світі диктатуру пролетаріату. Вона тільки одна в силі вирішити соціальне питанє!“ Він уклонився і відійшов повільним кроком від трибуни.

По нім забрав голос пан Нігіль, представник анархізму. Волосє на голові і на бороді у него було довге та чорне, рухи тіла дуже жваві. Він почав говорити грімко й голосно, і відразу виступив проти Ульянова. „Панове!“ говорив він: „Я не визнаю ніяких диктатур, ані пролстаріату, ані других. Ми хочемо жити вільно. Хто надав вам право встановлювати границі на землі? Хто надав вам право судити? Хто?... Ми хочемо жити в природі, так як хто знає й хоче. Наша ідея, то ідея чоловіка, котрий походить від природи. Ми єсьмо доскональнійшим типом звірин, але й не завжди доскональнійшим. Суть такі припадки, коли чоловік виявлявся неспокійнійшим від диких вовків та ведмедів. Доказ сего, то світова війна. Ми бачимо, що робили Мадяри з руським народом у Галичині. Вішали їх невинних на вербах, а ще казали конати собі самим перед смертю могили. Всю ту ю жорстокість культурних людей я не годен і описати. Панове представники. Слухайте! На що виужиткувалисьмо ми люде ХХ. столітя культуру? На робленє ріжнородних трую-

чих газів та куль дум-дум? А капітал? Чим є він в руках людей культурних? Теж кулі дум-дум, тільки в іншому розумію. Для того-то й не признаємо жадної влади над собою.“

Тепер виступив на трибуну граф Ляфасе. Сей граф як представник шляхти, дворянства, старається доказати, що колиб не дворянство і поділ людей на класи, то до сьогодні жилиб ми ще як пів-дикі люде. „Панове, подумайте,“ говорив він: „Чи Петроград був би днеська стояв, наколиб Петро Великий не був би його поставив на костях своїх рабів. Чи славні римські й грецькі живописці-артисти булиб намалювали живу картину представляючу терплящого чоловіка, колиб артист не був приказав мучити й пещи розпеченим залізом свій модель. Отже бачите, панове, культура є розвій, вимагає жертв, але за се вона дає багато, ба навіть все. За підмогою культури стали ми богами на землі. Для того, панове, залишмо світ і соціяльне питане в спокою, бо все се сварки вимага.“

Но нім забрав голос представник Славян, професор Масах. Він привитав спокійним дзвінким голосом присутних і сказав:

„Панове! Нащо нам багато дебатувати й сперечатися? Ми діти, плоди природи. Колиб ми могли розв'язати соціяльне питане, тодіб ми могли дістатися й на Марса,

змоглиб примусити сонце світити в ночі. Ні, панове! Соціального питання ані нам, ані нашим нащадкам не розв'язати. Як довго буде земля землею, так довго будуть родитися все і все нові змагання, нові ідеї, а з ними все лишатиметься соціальне питання „*perpetuum mobile*“. Але почасти можемо єго всеж розв'язати, лише почасти, повторюю, і то лише тоді, коли будемо любити один другого. Коли капіталу й науки не будемо уживати як засобів для побороення слабшого, лише для блага суспільності, себ-то всіх і вся. Соціальне питання буде частково розв'язане, коли замість арештів будемо ставити школи, й ще раз школи. Школи повинні бути зреформовані, а найбільш школи народні, бо вони не відповідають днешнім вимогам. В школах народних ученики повинні не тільки навчитися читати та писати, але кождий ученик та учениця повинні навчитися хотяй би одного майстерства, а домашнього хозяйства практично. Для того муєлиб бути уладжені для вихованя учителів шкіл народних школи фахові, де кождий кандидат на учителя повинен був би вивчити крім педагогіки та дидактики ще й різних майстерств, книговодства (бухгалтерії) та господарюваня. Там повинен він вивчити докладно анатомію тіла чоловіка та навчитися пізнавати різні хороби, їх дійство

та средства для їх поборювання. В тій фаховій учительській школі повинен він вивчити різні роди ліків і як їх приспособлювати. Психольогія мусілаб в тих школах подаватися так широко, як і в університеті, тому що пізнанє душі чоловіка, се найважнійша річ для учителя, а також знанє психольогії зробить з учителя майстра, артиста свого покликаня. Вплив релігії (якоїб-то не було) на школу треба знести; натомісць запровадити науку громадянської моральности, учителями якої мусілиб бути вибрані здатні люде. Теж треба подбати про впровадженє обовязкової науки спорту (пливання) й чистоти тіла.

Тоді виховаємо нарід практично приспособлений до ріжних занять, нарід кріпкий тілом і духом. Соціяльне питанє частково розв'яжемо тоді, коли кождий буде свідомий того, що рабів більше нема, що капітал не є на те, щоби за підмогою капіталу нищити слабшого, але на те, щоб за допомогою его причинитися до розвою культури, праці і рівноваги. Соціяльне питанє буде частково вирішене тоді, коли будемо свідомі того, що кожда людина має право житя, що кожда людина має право на працю, на винагороду і людини гідне житє, ба не тільки право: суспільність має обовязок їй ту працю дати і їй допомогти. Панове, я закінчив!" сказав професор Масак і

зійшов з трибуни. По закінченню бесіди професора Масаха зчинився в залі великий шум. Деякі апостолів реформаторів не були згодні з простою, але правдивою бесідою професора Масаха, але більшість нагородила його оплесками й сердечним стисканем руки.

Так закінчилася нарада для полагождення соціального питання і багато представників многих держав розіхалося домів, щоби кермуватися словами шановного професора Масаха!

В тих державах певно нарід буде ему вдячний.

В Тишові, дня 5. II. 1922.

Ісус і Юда.

„Юдо, Юдо! Чого ти все так скептично всміхаєшся? Твій осміх говорить, що ти не віриш моїм словам.“

„Ісусе, ти чоловік мудрий, божий; ти пророк,“ відповів на се Юда: „але знай, що твої думки й твої слова будуть можливі доперва за пару тисяч літ. Накажи, щоб ми верглися на тих проклятих Римлян, здушили їх, вирізали геть у пень, тоді я стану цілувати твої ноги! Христе! Накажи! а нарід наш повинується тобі. Ми всі готові вмерти за свободу!“

2 Кузьницький, Збірка оповідань і думок.

„Остав се, Юдо! Остав! Ібо сказано єсть: хто тебе ударить по лиці з одної сторони, постав єму другу сторону!“

„Ісусе, Ісусе! Перебач: се проти природи! Житє й природа хоче борби! а хто не боронитьсє, той вмирає, той гине! Ми мусимо боротисє, инакше загине наш на-рід!“ кричав з заискреними очима Юда.

„Юдо, Юдо!“ — відповів Ісус: „памятай, що справедливостю, чеснотою й добротою побідимо неприятелів.“

„Ісусе! Я хочу тобі вірити,“ кричав вже, майже плачучи, Юда: „але не можу, не можу!... Не можу й не буду!“ — скрикнув і як стріла відбіг од Ісуса.

В Тишові, дня 24. IV. 1922.

Релігія (віроісповіданє) а люде.

Знаємо, як тяжко чоловікови жити на світі. Чоловікови, котрий знає, що по смерти не зістанетьсє з него більш нічого, що єго тіло стаїє в землі й рознадетьсє, змішастьсє з землею. При таких думках вириваютьсє з рота чоловіка слова розпуки. Чи се можливе, кличе чоловік: істота така, якою єуть люде, істота освічена, культурна, істота, котра опанувала повітрє,

землю, підземлю, істота, котра винайшла електрику, бездротовий телеграф, телефон і т. д., могла перестати колись по смерті зовсім існувати?! Ні, се не можливо! А коли можливе, колиб се був факт, то я хочу вірити, що моя душа єсть безсмертна, я хочу Бога! Єсть Бог, котрий орудує світом. Я ще й по смерті буду жити! По єслиб не жив як чоловік, то буду жити як щось инше. Скажем, з мого тіла буде трава, дерево черпати поживні соки (їжу), і я буду жити в траві, в дереві, котрому дам силу. А потім, за „х“ літ, хто знає, в що я ще можу обернутися. Се все учинить Бог! Так тишить себе чоловік, і на хвилю заспокоюється, задовольняється. Але за хвилину напливають знов думки, котрі гонять одна другу. Бог? Так він існує?! Але колиб Бог і існував, то всеж таки він був би несправедливий, якийсь страшний, окрутний. Сеж видимо і в природі, і в житю, над котрим він ніби панує. Священики різних віроісповідань голосять, що він справедливий, а прецінь видимо, що за несправедливість діялася і діється на світі, а він мовчить. Він навіть дає до сего понуку! В кождім разі справедливости в нім мало! Тут чоловік починає роздумувати над ріжними віроісповіданнями і видить, що в проповідях священиків і жреців сих віроісповідань

сама фальш, сама омана, про котрі вони без сумніву знають. А що ритуал? Теж ошуканство, лиск, — людині з розумом не можливо хилити перед сим голову. Візьмемо історію Христової церкви. Що там видимо? Ошуканців і убійників, пап римських! Святу інквізицію! Хрестові походи в цілях рабунку, Льва XIII і Льва Таксіля. Берім жидівську церкву. Теж фальш і брехня!

Сфанатизовані Жиди танцюють так, як се всемогутий рабинат хоче, і для того лишаються недоступними для співжиття з другими народами.

Але се все дарма!

Кожда одиниця суспільства, а й культурний чоловік, хоче по смерті жити. А щоб по смерті можна було жити, на се потреба Бога! Для того мою думкою булоб подумати над сим, чи не требаб була утворити церкву вселюдську, ба не утворити, тільки її відновити, бо вона, церква вселюдська, вже давно утворена. Вона утворена Ісусом Назарейським, першим проповідником братської любови й правди. Вона утворена тим самим Ісусом, котрий прогнав книжників і фарисеїв з церкви, аби не торгували в домі, посвяченім на науку і молитву. Приглянемось до Ісуса. Він, сам робітник, приходить

до переконання, що Бог єсть во всьому й вся, що й кожний чоловік є частиною Бога. Він приходить до переконання, що Бога мстивого, Бога немилосердного треба звергти і замінити на Бога, котрий знаходиться в любови ближнього до ближнього і в соціальній правді. Але ся віра віруючим книжникам і фарисеям здавалася страшна. Вони увиділи, що їх престіли хитаються, і для того взялися до праці над знищенням сеї нової, але правдивої віри.

Але дарма! Живе слово Ісуса розповсюджується з хижі до хижі, від душі до душі, і в скорім часі довідався про сю чудесну науку цілий світ! Злякалися фарисеї, злякалися книжники. Й що їм робити? А ось що: Вони буцім присвоїли собі науку Христа (тоті самі, що его засудили й убили). Вони перевернули его науку на свій хосен, а як орудіє сеї страшної провокації установили церков.

І стілько вже води уплинуло від того часу, себ-то від смерти Христа, стілько реформаторів було вже на землі, але все ще ніхто не очистив науки Христа!

В Подобовцях, 15. V. 1923.

Ісус.

(Ліст е н д а.)

Ісус, перший надчоловік-пророк, котрого імя буде жити во віки, а котрий і сам буде жити, як символ на все, поветав яко противник Бога несправедливого, Бога мстивого, й провадив з ним одкриту боротьбу. Він народився з тою цілею, щоби глядати тут на землі союзників проти Бога зла і пануючої неправди. Але він на землі зустрівся з двома таборами: табором злих і табором добрих. Табор добрих зрозумів єго відразу і пішов за ним, а табор злих поветав проти Него і, маючи більшу силу й вплив, убив Ісуса. Єго душа відлетіла назад туди, звідки виїшла, і Він, яко побідажений, лишився визнем Бога зла, і лишатиметься ним до того часу, коли наука Христа побідить. Тоді люде і всі земні створіння допоможуть Христу визволитися з тюрми Бога зла, а люде воскреснуть і зробляться немертними. Поможемож чим найскорше воскреснути людем і побідити Христу Бога зла!

В Подобовнях, 18. VI. 1923.

Наука моралі.

Що інші дурни, ти не маєш права дурити, але права піддатися, тільки тому, що інші піддалися. Ф. Дікк.

Вступне слово.

Тому що ідея вільної думки возьме гору над староденним життям згнилого світу, а світ і люде скинуть з себе ярмо її обови, для того требаб нам на сесю хвилю підготувитися, а підготувимося тільки тоді, коли підготувимо наших молодих горожан, наших дітей. Найважнійшою справою являється питанє релігійне. Для того думаю, що в демократичній державі, під проводом наших братів Чехів, і у нас декотрі учителі думають демократично й вільно і хотіли би положити кінець вихованю дітей в дуєї неправди й реакції. До таких колеґ звертаюся й прошу мою книжечку уважно прочитати. При написаню її послугувавася книжечкою чеського колеґи, учителя Бветуша Плецера, і в його книжечці „Laická moralka“ знайшов багато цінного матеріялу.

В Подобовцях, дня 26. XI. 1922.

Правда, що ми знаємо себе добре, що Ісус Христос не був Богом, тільки про-роком, так як Мойсей, Магомед, Будда, Уйклев, Гус, Мартин Лютер і т. д., ба більше, бо ми й се знаємо, що Ісус був соціалістом і сторонником вільної думки. За себе тодішня реакція, чорна сотня, повісила Христа. Та сама реакція хотіла, щоби наука Ісуса була спосміхована, і для того учинила з него Бога, Самозванця, бо знала, що таким способом люде культурнійші не підуть на сторону Христа, бо не повірять, що він Бог. Та сама реакція в пізнійших віках пішла далше: знала, що мітичні Боги, далі жидівський Бог Ягова або Єгова, Бог гори Синай, не вистарчають вже для людей, використала науки Христа для своїх цілей, і то подвійно. Перше, приглушила соціалістичну науку Христа, а по друге, оголосила Христа своїм Богом, Богом реакціонерів, царів, королів, єпископів, магнатів, немешів і понів. І тим способом рівність, братерство й свобода, голошена Христом, стала для них нестрашна. Вони собі науки покрили своїм плащем, перебрали по свому, і так задушили ідею й науки Христа. Але ходім далше. За приклад возьму Л. Н. Толетого, того самого, котрий сказав: „Не odporуйте злему!“ Чоловіка релігійного і віруючого.

І що Л. Н. Толстой каже? Уважайте братія! Уважайте учителі! Уважайте вихователі! Коли хочете перевиховувати світ, то починайте від дітей. Дайте позір на научення релігії в школах. Бо дивіться. Дитина, котра ледве має пару років, котра ще нікого не ошукала, дитина невинна довідується у вас: де є початок усеїму? І що вона почує від вас? Певне, що фальш. Вона почує, що кілька тисяч літ тому назад явився якийсь Бог, котрий сотворив світ, тільки для того, щоби люде йому поклонялися, щоби люде всі свої думки, працю і діла посвящували йому, а як ні, то він покарає людей вічною карою й мукою. І тут впроваджуємо невинного дїтвака в лябірінт фальши, неправди й критих думок. Познакомлюємо дитину зі словом єму чужим, як неправда, зло, кара (вендета), заплата, месть і т. д.

І ми говорили сесє все в добрій вірі, думаючи, що так, а не инакше належить дитину виховувати. Так ми єї виховуємо. Але питанє кому? Виховуємо єї реакції, чорній руці. Виховуємо єї в дуєі книжників і фарисеїв. Ми самі приголомшуємо у дитини правдиві відомости, ухаємо дитину на путь клевети, а тим самим робимо шкоду собі, свободі і республіці, котру ми маємо любити і всякими способами забезпечити єї від когтів реакції. А за-

безпечимо єї тим, що виховаємо нове покоління в душі чистої правди, правди о Богу, котрий є в наших думках, в нашій крові, в природі, в шумі поточка, в сході сонця, в розвітанню дерев і т. д. Дайте пізнати дитині, що божество знаходиться в спільнім стиканюся людей, в правді, любові, справедливості, свободі, чистоті й праці.

Тоді таке вихованє буде і відродженєм народу і закріпленєм свободи.

Щоби ми знали перевиховувати, і знали як до сего взятися, я подам тут декотрі думки товариша учителя Квестуша Плещера, Чеха, котрий говорить:

II.

Є натуральним, що успіх морального вихованя буде залежати в першій мірі від учителя, від єго світогляду і від єго релігійного переконаня. Учитель мусить бути духовно чутлива особа, котра научилася всіма нервами відчувати усі річи, явища й уяви кругом себе. Праця учителя як вихователя змагається передовсім до того, щоби заскити духовного чоловіка — нового надчоловіка. Духовний чоловік потребує духовної страви. Хто зможе дати духовну страву? Тільки такий, котрий сам себе духовно пробудив під взглядом релігійним. Розумій добре, читачу, о то

тебе прошу! Говорю о вселюдьскім релігійнім пробудженю світа, а жите в нім! Туй треба тобі найбільше засягнути в глибину своєї душі, і черпати найбільше з себе, а не з книг. Тут будеш писати на одній таблі, таблі дитинячої душі. Перед дитину виступник чистий, освободжений, викупаний в очищуючій лазні своїх думок, з розтаялим серцем, глядаючим обіймати любовю цілий світ! Не звійшуй голови! Не бійся брата, то ти потрапиш, то кождий, хто заховав собі чисте серце, а хто хоче знайти правду, а любить постуи, прогрес в народі, а хто уявить собі, що на тобі залежить, чи щійде світ наперед глядати ліпшого завтра.

Не бійся хвилиних розчаровань. Заводь розмови душі з душами, а сесі розмови можуть бути в ріжнородних тонах і барвах. Наколись отень, знаєш опіку й любов отця, колись молодий, знаєш любов, сі красу і цестоці, а наколись опущеним старим круком, знаєш свої розчарованя, і попозерай на зламану жердь застави, иранору, котрусь тримав, вона поможе тобі рівно як щасливішому твому приятелю.

Чеський письменник Карель Гавлічек-Боровський, котрий і у нас Русинів має память, говорить: Священики й учителі

мають бути один стан. Додаю від себе: Учитель най буде в школі й священником релігійно-вселюдського знання.

Ми не можемо засланяти себе словами: Ми живемо в атмосфері християнської культури, і так мусить бути, або щож ми поробимо? Ми не можемо подпорувати ложні учення, но також незрозуміне або фальшиве їх зрозуміне стратилоб свою ціль.

Так як Гус, Коменський, були синами часу, так само був ним і Христос. Для того ми, если підемо дорогою Христа, але правдивою, без заміток і забарвлень клерикалізму, то на разі осягнемо ціль. Християнство маємо розуміти як революцію проти матеріялізму, проти зла, блудів і т. д., яно перехід до науки моралі. Уживаймо того всего, що в християнстві є доброго, так само що в жидівській вірі є доброго, напр. 10 заповідей, а й в інших віроісповіданнях, напр. буддизмі, і що не противиться моральности, науці й прогресови.

III.

Що то таке наука моралі і дорога (путь) до неї?

Під наукою моралі розуміється дорога до практичного набоженства людства, або

інакше: старатися пробудити в дитині чоловіка готового до бою зі злим і до припиняння всего того, що є добрим.

IV.

Що учинити підкладом науки моралі?

Если хочеш научати в душі моралі, то перше треба мати сесе на думці: Роби все так, аби Бог, котрий є в тобі, в природі і всюди, був з тебе задоволений. Бог любить добро! Памятай, що ти часткою Бога!

V.

Катехизм науки моралі.

Хто ти є? Я є чоловік.

Що се чоловік? Чоловік, то частина природи.

Що се природа? Природа сесе Бог, а Бог, сесе все, що находиться в природі.

Де находиться Бог? В природі, в спільнім стиканюся людей, в правді, любові, справедливости, свободі, чистоті і праці.

Як маю жити на світі? Працювати, заховати свою гідність і не чинити всего того другому, що тобі неміло.

На сю остатню заповідь звертаймо як найбільше уваги, бо вона є підкладом всего того ученя.

Про сю заповідь вихователь може говорити безперестанно два дні, а й так цілий матеріал не буде мав ще вичерпаний.

Випускаючи сесю книжечку в світ, думаю, що не будуть мене люде поминати злим, бо я зла не маю на думці.

Най так буде!

В Подобовцях 1923.

З М І С Т.

	Стор.
Ренеґат	3
Сон	6
Соціяльне питање	12
Ісус і Юда	17
Релігія (віроісповідање) а люде	18
Ісус. (Легенда)	22
Наука моралі	23

